ולרבי מאיר למאי איצטריך א] מהו דתימא טעמא דרבי מאיר התם דגזר פחות מבן חודש אטו בן חודש אבל הכא דליכא למיגזר אימא לא קמ"ל טעמא דרבי מאיר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה לא שנא הכא ול"ש הכא כמאן אזלא הא דאמר רבה בר ב] יוסף אמר רב ואמרי לה אמר רב ייבא בר יוסי אמר רב המקדיש בהמת חבירו נותן דמיה כמאן כרבי מאיר הא אמרה רב חדא זימנא דאמר רב גידל אמר רב האומר ערך כלי ג] עלי נותן דמיו מהו דתימא התם הוא דיודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים אבל בהמה דבת מיקדש היא איכא למימר דהכי קאמר אי אמינא ד] לה למרה מזבין לה ניהלי תיקדוש לה מהשתא ואקרבה אבל דמי לא קאמר קמ"ל אמר ה] רב אשי והוא דאמר עלי אבל אמר הרי זו לא: **מתני'** [א]עובד כוכבים רבי מאיר אומר [א]נערך אבל לא מעריך רבי יהודה אומר מעריך אבל לא נערך וזה וזה מודים [ב]שנודרין ונידרין: **גמ'** [ג]ת"ר בני ישראל מעריכין ואין [ד]העובדי כוכבים מעריכין יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר [ה]איש דברי ר' מאיר אמר רבי מאיר וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר ו] נערך ולא מעריך מפני [ו]שריבה הכתוב בנערכין יותר מבמעריכין שהרי חרש שוטה וקטן נערך אבל לא מעריכין רבי יהודה אומר בני ישראל נערכין ואין העובדי כוכבים נערכין יכול לא יהו מעריכין תלמוד לומר איש אמר רבי יהודה וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר עובד כוכבים מעריך ולא נערך מפני שריבה הכתוב במעריכין יותר מבנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא נערכין אמר רבא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא טעמיה לא מסתברא טעמא דרבי יהודה מסתברא הלכתיה לא מסתברא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא דכתיב [2][ז]לא לכם ולנו לבנות ז] (את) בית [ח]אלהינו טעמיה לא מסתברא דקא מייתי ליה מחרש שוטה וקטן שאני חרש שוטה וקטן[ט] דלאו בני דעה נינהו טעמא דרבי יהודה מסתברא דקא מייתי ליה מטומטום ואנדרוגינוס דאף על גב דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא הלכתיה לא מסתברא דכתיב לא לכם ולנו לבנות (את) בית [י]אלהינו ורבי יהודה האי לא לכם ולנו מאי עביד ליה אמר רב חסדא אמר אבימי וערכו [כ]נגנז אלא מעתה לא ימעלו בו [ל]דתנן ח] [מ]חמש חטאות המתות ומעות ההולכות לים המלח [נ]לא נהנין ולא מועלין אלמה תניא גבי קדשי עובדי כוכבים [ס]במה דברים אמורים בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן אלא אמר רבא משום רפיון ידים הוא דכתיב [3]ויהי עם הארץ ט] מרפין ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות:

תנא

יכול לא יהו נערכין ת"ל איש. ואע"ג דאיש במעריך כתיב תרתי איש כתיבי יד] ואם אינו ענין למעריך תנהו לענין נערך וא"ת הא ממעטינן מאיש דהכא עובדי כוכבים גבי תמורה בפ"ק דתמורה (דף ג.) וי"ל דבפרק ב"ש במסכת זבחים (דף מה.) איכא דרשא אחריתי למעוטי עובדי כוכבים טו] דתמורה ועלה סמיך וילפינן ממעשר בהמה חובה שאין קבועה לה זמן וישראל מייתו ועובדי כוכבים לא מייתו טז]: **שאני** חרש שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו. ור"מ דיליף מינייהו סבירא ליה קלא הן שוין הואיל ונערכין ואע"פ יז] שלא [ס]מעריכין הכי נמי אית ליה למימר בעובדי כוכבים: **אלא** מעתה לא ימעלו בו. לרבי יהודה אלמה תניא אבל בקדשי בדק הבית מועלין בו ואמאן תרמייה דהא ודאי כרבי מאיר לא מיתוקמא דהא קא נסיב להלכתיה מלא לכם ולנו אלמא דאין עובדי כוכבים מקדישין לבדק הבית כלל וכר' יהודה [ע]מיהא לא [פ]אתיא דליכא לפרושי דלמסקנא משום רפיון ידים מיתוקמא שפיר כרבי מאיר דהא ליתא דרבי מאיר לא סבר האי טעמא דאם כן מנא ליה הלכתא דאין העובדי כוכבים מעריכין מקרא דלא לכם ולנו ול"ע כיון דלרבי מאיר אין עובדי כוכבים מתנדבין לבדק הבית היכי תנן זה וזה מודים שנודרים הא עובדי כוכבים לא נודרין לבדק הבית לרבי מאיר ודוחק לפרש דנודרין קאמר למזבח דלכאורה מתני' דומיא דערכין דמיירי לבדק הבית [צ]ושמא טוב לפרש דרבא הדר ביה למסקנא זו מהא דאמר מעיקרא דהלכתא כרבי מאיר מקרא דלא לכם ולנו יח]:

תני

ולרבי מאיר למאי איצטריך. הואיל ורב אליבא דר"מ אמר ולא לרבנן למאי איצטריך למימר דנותן דמיו פשיטא י] התם דליכא למימר דטעה ולא אמר לשם דמים אלא סבור שיש לו ערך מחייב רבי מאיר הכא דודאי יודע שאין ערך לכלי לא כ"ש: **נותן דמיה.** דאדם יודע שאין הקדש חל על דבר שאינו שלו וגמר ואמר לשם דמים: **תיקדוש מהשתא ואקריבנה.** כשאקננה ולהקדיש גופה נתכוין דטעה בהכי אבל דמי לא קאמר הלכך לא ליתיב מידי דהא אין הקדישו חל על גופה ולדמים לא נתכוין: **קא משמע לן.** דלא אמרי' דטעה אלא ודאי יודע שאין הקדישו חל על גופה ולדמים נתכוין: **והוא דאמר עלי.** (א) דמי בהמת חבירי זו עלי להקריב נותן דמים דבהמה גופה לא קאמר אבל דמים קיבל עליו: **אבל אמר זו.** ולא אמר עלי אלא אמר הרי בהמה זו עולה לא אמר כלום: **מתני' עובד כוכבים נערך.** אם אמר ישראל ערכו עלי נותן ערכו כפי שנים של עובד כוכבים: **אבל לא מעריך.** אבל אם אמר העובד כוכבים ערכי עלי או ערך אחרים עלי לא אמר כלום: **ר' יהודה אומר מעריך.** אם אמר על ישראל ערכו עלי: **[אבל] לא נערך.** שאם אמר ערכי עלי אין לו ערך או אם אמר ישראל ערך עובד כוכבים זה עלי לא אמר כלום: **גמ' איש.** משמע כל דהו: **הלכתיה דר"מ מסתבר.** דאין העובדי כוכבים מעריכין: **וטעמיה לא מסתבר.** דיליף טעמא מחרש שוטה וקטן ואיכא למיפרך התם משום דלאו בני דעה נינהו דהא אין נודרין נמי ואין מקדישין אבל עובד כוכבים דנודר ומקדיש דהא ר"מ מודה דנודר ונידר אימא נמי דמעריך אי לאו דהאי קרא דלא לכם ולנו דכתיב בספר עזרא שהיו עובדי כוכבים מתנדבין ורוצין לסייען בבנין בית שני ואמר להם נחמיה בן חכליה לא לכם ולנו לבנות כי אם לנו לבדנו: **טעמיה דר' יהודה מסתבר.** דודאי מסתבר טפי לאוקמא מיעוטא דממעיט קרא בנערכין וריבויא במעריכין דהא טומטום ואנדרוגינוס דבני דעה נינהו כעובדי כוכבים ומעריכין ולא נערכין דמעטינהו קרא דכתיב הזכר [כ]מריבויא דה"י דרשינן [ד:] זכר ודאי ולא טומטום ואנדרוגינוס: **והלכתיה לא מסתבר.** דודאי אין מעריך משום דערכין לבדק הבית וקרא כתיב לא לכם ולנו לבנות: **אמר אבימי.** הא דאמר רבי יהודה מעריכין לאו משום יא] [ל]דליתיה לבדק הבית דהא כתיב לא לכם ולנו אלא קדוש ונגנז לאסור בהנאה: **אלא מעתה.** הואיל ולאיבוד אזיל לא ימעלו בו דמיתהני[מ] מיניה לא ניחייב קרבן מעילה דהא תנן (ב) חטאות המתות הני יב] חטאות דאמרי' בתמורה [כא:] ולד חטאת ותמורת חטאת כו': **ומעות ההולכות לים המלח.** דהוו כחטאת יג] שמתו בעליה דאזלא למיתה ואם נהנה אדם מהם אינו חייב קרבן דלא קרינא ביה מקדשי ה' (ויקרא ה) הואיל ולאיבוד אזלי: **ואילו גבי קדשי עובדי כוכבים תניא.** בשחיטת קדשים בפ' ב"ש (זבחים מה.): **במה דברים אמורים.** דאין מועלין בקדשי עובדי כוכבים היינו בקדשי מזבח משום דגמרינן (ג) מעילה חטא חטא מתרומה מה תרומה אין מיתה נוהגת אלא בתרומת ישראל דבהדיא כתיב (ויקרא כב) ולא יחללו את קדשי בני ישראל אף מעילה אינה נוהגת אלא בקדשי ישראל: **אבל קדשי.** עובדי כוכבים של בדק הבית מועלין בהן. ומפרש התם [זבחים מה.] מאי טעמא דכי גמרה מעילה חטא חטא מתרומה דומיא דתרומה דקדושת הגוף אבל קדושת דמים לא גמרינן מינה וטעם זה מצאתי מפורש בזבחים והוא עיקר שהרי בפירוש נשנה שם. ומפי המורה שמעתי בקדשי מזבח דעובדי כוכבים אין מועלין בהם משום דמצינו חילוק בין קדשי מזבח דעובדי כוכבים לקדשי מזבח דישראל שאין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא כדאמרינן בשמעתא קמייתא דתמורה (דף ג:) אבל בקדשי בדק הבית דעובדי כוכבים לא מצינו חילוק הלכך מועלין בהן זה שמעתי ולאשון עיקר. קתני מיהת מועלין בהן אלמא אינו נגנז מדשייכא ביה מעילה: **אלא אמר רבא.** ודאי לבדק הבית אתי ובימי עזרא היינו טעמא דשלחו[נ] להם לא לכם ולנו: **משום רפיון ידים.** משום שלא היו מתכוונים לטובה אלא שיסמכו גם עליהם וישמעו לעצתם והם יאחרו הבנין עד שיסיתו את לב כורש שלא לבנותו:

בתחילה

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"א מהלכות ערכין הלכה ו וע' בהשגות ובכ"מ ובל"מ ובכה"ן:
נו ב ג מיי' שם הל' יא ע"ש בכ"מ:
נז ד מיי' שם הלכה יב:
נח ה מיי' פ"ג מהלכות מעילה הלכה ד:
נט ו מיי' פ"ה שם הלכה טו:

◆

תורה אור השלם

1. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַייָ: ויקרא כז ב
2. וַיֹּאמֶר לָהֶם זְרֻבָּבֶל וְיֵשׁוּעַ וּשְׁאָר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַייָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרָס: עזרא ד ג
3. וַיְהִי עַם הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמְבַהֲלִים אוֹתָם לִבְנוֹת: עזרא ד ד

◆

שיטה מקובצת

א] מהו דתימא טעמא דר"מ התם דגזר פחות מבן חודש וכו'. וקשה אכתי איכא מימרא שלישית לקמן בפרק האומר משקלי עלי אהא דתנן האומר ערך ידי לא אמר כלום אמר רב גידל אמר רב ונותן דמיה ופריך והאמר רב גידל חדא זימנא וכו' וקא עביד צריכותא ומאי איצטריך כיון דלא גזר הכא פחות מבן חדש אטו בן חדש דדמי למגזר שפי כ"ש דלא גזר אבר שאין (בו) נשמה תלויה בו אטו ראשו ולבו וי"ל אי אשמועינן הך דהכא הוי אמינא שאני הכא דכ"ע ידעי דאין ערך לפחות מבן חדש דזיל קרי בי רב הוא דלא נכתב ערך אלא לבן חדש ומעלה הלכך אמרי' דגמר ואמר לשם דמים אבל בערך אברים לא כתיבי בהדיא שיש חילוק בין אבר שהנשמה תלויה בו לאבר שאין הנשמה תלויה בו והיה סבור דשייך ערך בזה כמו בזה וגמר ואמר לשם (דמים) [ערך] קמ"ל וקשה דהכא אמר רב סבר כרבי מאיר ובגיטין אמרי' אתמר אמר רבה אמר רב המקדיש ידי עבדו יצא לחירות ופריך והתניא המקדיש עבדו כו' ומשני הא מני ר"מ היא דאמר אין אדם מוציא וכו' ורב דאמר כרבנן וי"ל דרב ודאי סבר כרבנן כדמוכח התם בגיטין ורב אליבא דר"מ קאמר הכא וי"ל דרב גידל סבר כרב יוסף דהתם דקאמר משמיה דרב המפקיר עבדו יצא לחירות וקאמר התם מ"ד מפקיר אבל מקדיש לא. הרא"ש ז"ל: ב] בר יוסף אמר אות ף' נמחק: ג] כלי זה עלי: ד] אמינא ליה למרה: ה] אמר מר בר רב: ו] אומר עובד כוכבים נערך: ז] לבנות בית לאלהינו תיבת את נמחק: ח] תיבת חמש נמחק: ט] הארץ מרפים ידי: י] פשיטא השתא התם: יא] משום דליתיב ליה: יב] הני חמש חטאות: יג] כחטאת שנתכפרו בעליה ותיבת שמתו נמחק: יד] כתיבי. גליון וצ"ע דבפרשת ערכין לא כתיב כי אם חד איש ואפשר דאו איש כי יקדיש וגו' קא סמיך וכולה חדא ענינא הוי כי היכי דיליף בפ"ק דתמורה מאיש דכתיב בערכין לענין תמורה: טו] עובדי כוכבים מתמורה ועלה סמיך דילפינן ממעשר בהמה דהוי חובה: טז] מייתו. גליון בספרים שלנו במסכת תמורה איכא סוגיא אחריתי כסוגיא דזבחים בל"א: יז] ואע"פ ס"א כן אמרו שלא: יח] ולנו דודאי קרא משום רפיון ידים אבל עובדי כוכבים נודרין לבדק הבית ודוקא מערכין ממעיט להו מקרא דישראל ובריתא דבדק הבית מועלין אתי שפיר כר"מ ומיירי בנדרים ולא בערכין דודאי אינן מעריכין ומ"מ פריך שפיר התלמודא אהא דאמר ר"י ערכו נגנז מהך ברייתא אבל בקדשי בדק הבית מועלין דכי נמי נוקי להך ברייתא בנדרים וכר"מ דכי היכי דשמעינן דבנדרי עובדי כוכבים איכא מעילה ה"ה בערכם דמעריכין מן התורה ואין לומר יגנז ומסיק רבא דוודאי לר' יהודה מועלין בערכי עובדי כוכבים כמו בנדרים ונודרין לכ"ע וקרא משום רפיון ידים ושניא דקרא לר"מ נמי הכי הוא משום רפיון ידים ומ"מ ניחא הא דקאמר רבא הלכתא כר"מ מסתברא מקרא דלא לכם ולנו שאין מביאה אלא דוגמא בעלמא להכריע וסברא להעמיד מיעוט דבני ישראל במעריכין וריבוי דריש ונערכין דה"נ מצינו שהיו ישראל מתעים עובדי כוכבים מבדק הבית ואע"ג דלגמרי לא ילפינן מיניה [דא"כ] אפי' נדרים לבדק הבית לא היו לנו לקבל ותנן דנודרין מ"מ גילוי מילתא בעלמא עבדינן מיניה אקרא דבני ישראל וכל עיקר דקרא לא היה אלא משום רפיון ידים ולא נאמר דעובדי כוכבים אינן נודרין שום נדר לבדק הבית דודאי נודרין לכ"ע כדתנן. תוס':

מסורת הש"ס

א) [לקמן יג:], ב) נזיר סא: סב., ג) [ע' תוס' סוכה מח: ד"ה לרבות ותוס' סנהדרין פו. ד"ה כנן], ד) [תוספתא רפ"א], ה) [נ"ל לאלהינו], ו) [חגיגה ג: יבמות לט: גיטין כב. מנחות לג.], ז) [נ"ל לאלהינו], ח) [נ"ל דתנן], ט) [תוספתא שם פ"א ה"ג], י) זבחים מה. [תמורה ג:], כ) [ויקרא כו], ל) [נ"ל דליתיב], מ) [ודמיתהני נ"ק], נ) [דאמרי רש"ם], ס) נ"א שיה למעריך [והל"ק מתב שם גי' מסובשת], ע) נ"א נמי, פ) [נ"ק מחק לא], צ) [ע' כתוי"ט פי' ע"ז בשם הרמב"ם].

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והוא דאמר עלי בהמת כצ"ל ותיבת דמי נמחק: (ב) ד"ה אלא וכו' תנן ה' חטאות המתות כו' הני: (ג) ד"ה במה וכו' דנמרינן במעילה:

◆

מוסף רש"י

אבל בקדשי בדק הבית. עכו"ם שהתפיס מנה לבדק הבית (זבחים מה.).

◆

רבינו גרשום

ולר' מאיר אמאי איצטריך. הא דרב גידל הא אשמעינן חדא זימנא דאין אדם מוציא דבריו לבטלה: ס"ד טעמא דר' מאיר דגזר ערך פחות מבן חדש אטו בן חדש דאי פטרת ליה מעריכין פחות מבן חדש זימנין דמעריך בן חדש וסבר הכי נמי פטרנא. אבל בערך כלי דליכא למיטעא אימא לא ליתן דמיו קמ"ל: כמאן כר' מאיר. דהכא נמי נימא אדם יודע שאין אדם מקדיש בהמה שאינה שלו וגמר ואמר לשום דמים: תיקדוש מהשתא. אע"ג שאינה שלי לכשאקחנה אקריבה ולא מקדשה לדמיה אלא אדעתה למיקרבה ולא קדשה לא להקריבה ולא לדמים קמ"ל דקדשה לדמים: והוא דאמר עלי. כשאמר על בהמת חברו בהמה זו עלי הקדש נותן דמיה אבל אמר בהמה זו הקדש פטור מכלום דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו: וכי מאחר שמקרא וכו'. כלומר איש מרבה עובדי כוכבים ובני ישראל ממעיט מפני מה כו': מפני שריבה. במעריכין יותר מן הנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא נערכין: ואי אמרת אוקי חרש שוטה וקטן כנגד טומטום ואנדרוגינוס והוו להו נערכין טפי ממעריכין הא לא קשיא [כולהו תלת] חרש שוטה וקטן חשיבי להו כחד דלית בהו דעה ועוד ריבה [במעריכין] עובדי כוכבים יותר מבנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינוס נודרין ונידרין ומעריכין ועובד כוכבים [נמי] נודר ונידר [הלכך עדיף] לאפוקי חרש שוטה וקטן דאינן נידרין: הלכתא דר' מאיר מסתברא. [מימרא דר' מאיר] נראה עיקר [טעמו אין נראה עיקר]: הלכתא דר' מאיר מסתברא. דאינו מעריך דכתיב] לא לכם ולנו לבנות בית כלומר הנהו סנבלט וטוביה דהוו עובדי כוכבים לא הניחום לבנות ולהקדיש לצורך בדק הבית: אלמא דעובדי כוכבים אין מעריכין דערכין נמי לבדק הבית הן אבל נערכין שישראל יכול להעריכן דהוי ממון ישראל: [טעמיה לא מסתברא דקא מייתי לה מחרש שוטה וקטן. דקאמר שהרי חרש שוטה וקטן נערכין ולא מעריכין דלמא משום הכי לא מעריכין דלאו בני דעה נינהו אבל עובד כוכבים דבן דעת הוא איכא למימר דמעריך: דקא מייתי לה מטומטום ואנדרוגינוס. דאע"ג דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא מנערכין משום זכר ודאי ונקבה ודאית אבל מעריכין דבני דעה נינהו אף עובדי כוכבים נמי כיון דבני דיעה נינהו מעריכין אבל לא נערכין דהא מעטינהו רחמנא נמי מבני ישראל: הלכתא לא איסתבר. דהא כתיב לא לכם ולנו: מאי עביד ליה. משמע דאין ערכן נכנס לבדק הבית. קסבר ר' יהודה אין ודאי מעריכין אמר רב חסדא וערכן נגנז שלא יפול לבדק הבית משום דכתיב לא לכם ולנו: אלא מעתה. כיון דערכן נגנז לא ימעלו בו: לא נהנין ולא מועלין. אם נהנה מהן: אלמה תניא. במסכת מעילה גבי קדשי עובדי כוכבים בד"א בקדשי מזבח דאין בהן מעילה אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן והני נמי אי נגנז כמעות ההולכות לים המלח דמי ולא ימעלו בהן: אלא אמר רבא. לעולם סבר ר' יהודה ערכן קדוש כשאר הקדש ויש בהן מעילה ומה טעם לא לכם ולנו לבנות משום רפיון ידים שמא אם יתנדבו הן וירצו לבנות עמהם יהיו מבטלין אותם שאין לכם לשמים כדכתיב ויהי עם הארץ [מרפים ידי עם יהודה] וגו':